

Biography Collection
Биографична колекция

ПЕТЪР ГРАФ ПЕЯЧЕВИЧ, ХЪРВАТСКАТА ДЪРЖАВА И БЪЛГАРИЯ

Йорданка Гешева

Институт за исторически изследвания – БАН

Резюме. Историята на семейство Пеячевич е едновременно позната и нова за България. Свързана е с разпространението на католическите идеи и с подготовката и реализацията на въстанието в Чипровци през 1688 г. След неговия разгром наследниците на семейство Пеячевич се установяват в земите на днешна Хърватия, Унгария и Сърбия. В настоящата статия авторът се фокусира върху личността на граф Петър Пеячевич.

Keywords: count, family Peyachevich, biography

Петър граф Пеячевич, за когото ще стане дума в следващите няколко страници, е късен потомък на една фамилия, напуснала българските земи след разгрома на Чипровското въстание през 1688 г. От там нататък, та и до днес животът на поколения Пеячевичи се свързва с историята, политиката, икономиката и културата на Хабсбургската империя, на Унгария, Хърватия, Сърбия, дори на Испания и Аржентина. През 1712 г. водачът на Чипровското въстание Георги Пеячевич получава от австрийския император Карл VI благородническата титла барон. Шестдесет години по-късно, през 1772 г., един от неговите племеници – Йосиф II барон Пеячевич, е обявен от императрица Мария Терезия за граф. Всички негови деца, внуци и правнуци, братя и сестри и техните потомци придобиват правото да носят тази титла. Така фамилията за векове се вписва сред аристокрацията на Австрийската империя. Най-дълго време представители на фамилията живеят в Славония, Хърватия.¹⁾ Съдбата им е такава, че никой от многобройната фамилия, наброяваща повече от 200 представители, не се завръща да живее в България, но споменът за връзката остава и се предава от поколение на поколение. За пръв път след повече от три века през септември 2008 и септември 2012 г. няколко души от фамилията посетиха България и родното място на прадедите си – Чипровци, и се поклониха пред останките на чипровски въстаници в кулата-костница в Чипровския манастир.

Петър граф Пеячевич е второто дете в семейството на Марко VI граф Пеячевич и Мария (Минка), произхождаща от благородническата фамилия

Бенички. Роден е на 3 февруари 1908 г. в Аббазия (днес Опатия) в Истрия, Хърватия. По-големият му брат Никола е роден в същия град 16 месеца по-рано. Защо семейството живее в този толкова отдалечен от фамилните имения град, намиращ се в северната част на Адриатическо море? Марко VI и Мария Бенички сключват брак на 9 ноември 1905 г. в Будапеща, но много скоро след това се прибират в семейното имение в Нашице, Славония. Там започват строеж на голяма семейна къща – втория дворец на фамилия Пеячевич. Този т.нар. „малък дворец“, издигнат в неокласически стил, се намира само на стотина метра западно от големия дворец на фамилията. Неговото проектиране и строителство започва през 1905 г. и завършва за около две години.²⁾ Точно през това време Марко и Мария наемат къща в Опатия, там се раждат и първите им две деца. Няколко месеца след раждането на Петър семейството се завръща в Нашице, освещават новопостроения дворец и се настаняват да живеят в него. Там се раждат и останалите осем деца – братя и сестри на Петър и на Никола.

Фамилията е много известна в австрийския и в хърватския политически живот. Прадядото на Петър – Ладислав, и дядо му Теодор са били банове на Хърватия. Това е много висока длъжност, най-престижната управленска позиция в периода, когато хърватските земи са в рамките на Австро-Унгарската империя, но се намират под короната на св. Стефан, което означава, че са на пряко подчинение на унгарците. Банът стои начело на хърватската държава и ръководи нейната изпълнителна власт, той е своеобразен посредник между унгарския кабинет и хърватската държава. Назначава го австрийският император по предложение на унгарския министър-председател. Освен бан дядото на Петър – Теодор, е бил и министър за Хърватия, Далмация и Славония (1913 – 1914 г.) в унгарското правителство. Първата световна война го заварва на лечение във Виши, Франция. Тъй като той е министър на държава от противниковия лагер, французите го интернират. Около средата на 1916 г. е разменен с трима пленени френски генерали. Бащата на Петър – Марко VI граф Пеячевич, е хърватски делегат в Унгарско-хърватския парламент в Пеща.

Най-много сведения за Петър граф Пеячевич получаваме от собствено-ръчно написаните му автобиографични бележки, носещи датата 5 септември 1977 г. Те са направени по молба на хърватския журналист Милан Блажекович и са публикувани през 1987 г., скоро след смъртта на графа.³⁾

През 1913 г. Петър и неговият по-голям брат Никола стават ученици. Записват ги в първи клас на народното училище, което посещават всеки ден до обяд. Там всички предмети са на хърватски език. Следобедите двамата пак заедно са ученици в намиращото се близо до железопътната станция тъй наречено железничарско училище. Там пък всички предмети се изучават на унгарски език. В този тип училища учат децата на железопътни служители

и работници или пък деца, които искат да станат служители в държавните железници, а в този период там служебният език е унгарски. Така двамата братя завършват четвърти клас през 1917 г., след което ги записват като частни ученици в гимназията в Печух (днес Печ), Унгария. Там ходят само на изпити, а иначе за тяхното обучение и възпитание се грижи частен учител, а също и две гувернантки (французойка и англичанка), които ги обучават съответно на френски и английски език.

Събитията от края на Първата световна война променят живота на фамилия Пеячевич. На 29 октомври 1918 г. хърватското събрание заявява официално, че скъсва връзките с Австрия и Унгария и обявява Далмация, Хърватия и Славония за единна и независима държава. Никое от съюзническите правителства обаче не признава новата държава и това усложнява обстановката.⁴⁾ Част от хърватското общество, в това число и Пеячевичи, приемат събитията като революция. Затова още в края на октомври цялата фамилия – дядото Теодор, осемте деца, учителят, възпитателките на малките, решават да напуснат Нашице и с товарен влак да заминат за Унгария. В Будапеща пристигат на 1 ноември 1918; там научават за извършеното няколко часа по-рано убийство на бившия унгарски министър-председател Ищван Тиса, което още повече затвърждава убежденията на възрастните за революционния характер на ставащото.

В Будапеща семейството остава само няколко месеца – до края на март 1919 г., когато, подгонени от комунистическите власти на Бела Кун, трябва отново да се преселват. Вече е образувано кралството на сърби, хървати и словенци и за живеещите в Будапеща хървати е организиран специален влак, който да ги отведе в новата им родина. Семейството достига до Загреб, престояват там около седмица, докато бащата уреди завръщането им в Нашице. През септември 1919 г. двете най-големи деца – Никола и Петър, са записани като частни ученици в гимназията в Осиек. През зимата на 1921 – 1922 г. двамата живеят и учат в Дрезден, музикален център на тогавашна Европа. До обяд посещават немско училище, а след обяд се подготвят за изпитите в Осиечката гимназия, където продължават да се водят като частни ученици.⁵⁾

Пролетта и лятото на 1923 г. са много нещастни за фамилия Пеячевич. В началото на март, месец и половина след раждането на първото си дете, умира хърватската композиторка Дора графиня Пеячевич – леля на Петър и на Никола, сестра на баща им Марко. Само три месеца по-късно, през юни в Нашице и в района избухва епидемия от скарлатина. Бащата Марко, който по това време е член на Управителния съвет на една от нашичките фабрики, се заразява от работниците и само няколко дни по-късно от него пък се заразяват сестрите на Петър – Стефания, Елиза-Марка, Елеонора и братята му Ладислав и Геза. На 22 юни умира бащата, а на другия ден и най-малката дъщеря – тригодишната Елеонора. Майката, която е бременна, заедно със здравите

деца заминава за Тракошчан (Вараждинска област, Хърватия), в имението на техния родственик Иван граф Драшкович. Малко по-късно там отиват Петър и Никола. През втората половина на август Никола заболява от остра форма на полиомиелит – най-напред получава схващане и парализа на ръцете и краката, след това е обхванато цялото тяло и сърцето и само след 8 дни умира.⁶⁾ Петър преживява много тежко ставащото, още повече че двамата с Никола са били много близки.

След това трудно за семейството лято Петър остава най-големият син, единствена опора на майка си. Отказва се от по-нататъшно обучение в Долноградската загребска гимназия и през есента всички заедно се местят в къщата на дядото по майчина линия в Будапеща (по-точно в Буда). Там на 13 октомври 1923 г. се ражда последното дете на семейството, наречено Марко, на името на починалия си баща. Бебето е кръстено няколко дни по-късно, на 17 октомври. По същото време от скарлатина се разболява и Петър. За радост този път няма никакви трагични последици за сиротното семейство. След коледните празници, през януари 1924 г., 16-годишният Петър отива да учи като редовен ученик в Загреб. Заедно с него там се преселва и Алексей Озеров – руски емигрант, подгонен от червеноармейците, който още през лятото на 1923 г. живеел заедно с тях и заедно с тях изучавал френски език. През 1926 г. Петър успешно полага матура и през есента на същата година се записва да учи във Философския факултет в Намюр (столица на Валония, Белгия), а след това се прехвърля в Правния факултет на Университета в Льовен (главен град на провинция Фламандски Брабант, Белгия), където се обучава до юни 1929 г.

Междувременно през 1927 г. Петър загубва своя 17-годишен брат Ладислав, през същата година умира неговият чичо Велимир (Елемер) – помлад брат на неговия баща, а на 22 юни 1928 г. умира и дядо му Теодор – бившият бан. Петър остава най-големият



Композиторката Теодора (Дора)
графиня Печевич

от фамилията и трябва да поеме управлението на именията. Междупрочем по новата югославска конституция този тип имения повече не могат да съществуват в дотогавашния си вид. Закон за тяхната нова уредба все още не е издаден, но именията подлежат на отчуждаване и разделяне. Неприятностите не свършват дотук – преди смъртта си Теодор граф Пеячевич е оставил завещание, което не удовлетворява всички наследници. Съпругът на починалата Дора Пеячевич – Отомар фон Лумбе, и вторият съпруг на нейната по-малка сестра Габриела – Йозеф Кохановски, започват дела по оспорване на завещанието. Делата продължават повече от 10 години.

След смъртта на дядо си Петър напуска Белгия и се завръща в Загреб, записва се в Правния факултет на Загребския университет и през 1931 г. се дипломира. През 1932 г. се жени за Клара – баронеса Инке де Палин. Раждат им се четири деца – две момичета (Елеонора – септември 1933 г., и Паола – май 1935 г.) и две момчета (Иван – април 1937 г., и Марко – юли 1940 г.). Елеонора (Нора) почива на седемгодишна възраст – през 1940 г.

От 1931 до 1941 г. Петър граф Пеячевич и неговото семейство прекарват основно в Нашице, тъй като грижата за фамилното имение се пада нему. По силата на започналите още през 1919 – 1920 г. стопански промени (премахване на крепостничеството и другите форми на подчиненост, там където са останали, експроприация на големите имения и раздаване на земята на селяните, първоначално под наем) фамилията губи част от имотите си. Но с това проблемите не свършват: по югославския закон за аграрната реформа от 1931 г. в имението трябва да бъдат извършени нови промени: отнемат им част от горите, други земи трябва да бъдат разделени между отделните членове на фамилията. Освен това пак по силата на този закон всички общини, в т.ч. и Нашице, трябва да направят преброяване на населението и да се опишат жителите, движимата и недвижимата собственост – къщи, земи, гори и т.н.⁷⁾ След това преброяване е изчислено каква част от горите на фамилията трябва да бъдат отнети; въпреки съдебните дела, които Петър граф Пеячевич води, те губят голяма част от първокачествените горски масиви, залесени от тях основно с дъбови и букови дървета.

Освен ежедневните дела по имението Петър има и други ангажименти. Както другите Пеячевичи и той не остава встрани от обществения живот на града и околията; включва се във всички събития, важни за нашичани, където са му отредени винаги почетните длъжности. След смъртта на дядо си той е избран за председател на Доброволното пожарникарско дружество, а това е въпрос на чест за всеки жител на града. На тази длъжност остава до 1945 г., макар след 1941 г. вече да е само формално председател, тъй като започва войната, а той напуска Нашице, поемайки пътя на дипломатията. През тези десет години в Нашице Петър покровителства и други обществени организации, сред които е дружеството „Сърце Исусово“. По негово време дружеството

получава знаме, чиято кръстница става съпругата на Петър – Клара Инке де Палин.⁸⁾ Това е стара традиция във фамилията – съпругите или майките на видните Пеячевичи да стават кръстници на бойни знамена или на знамена на различни дружества, ръководени или председателствани от техните близки. Проявява се като благотворител, поне един-два пъти в годината раздава дрехи и учебници на бедни деца, а по големи празници подарява дребни предмети за спомен на обслужващия персонал. Както и други мъже от фамилията Петър също става рицар на Малтийския орден.

През есента на 1935 г. Петър граф Пеячевич полага усилия да установи официална връзка с представители от родината на своите предци, нещо, което не е известно да е правено от други членове на фамилията (или поне не по официален път). На 14 ноември той изпраща писмо до България, до Министерството на войната, в което предлага определен от тях служител да посети Нашице и да се запознае с наследниците, да разгледа дворците и имененията, да направи снимки, но преди всичко да види някои фамилни документи. Твърде вероятно е писмото на графа да е предизвикано от започналото през лятото на 1934 г. търсене от страна на българското министерство на войната на потрети и наследници на Георги Пеячевич. Тогава Щабът на армията чрез Министерството на външните работи и изповеданията изпраща запитване до легацията в Будапеща дали има родствена връзка между бившия министър за Хърватия, Словения и Далмация Тивадар (Теодор) Пеячевич и водача на Чипровското въстание Георги Пеячевич; дали има живи наследници от този род и дали има нещо запазено за Георги Пеячевич.⁹⁾ Както вече беше отбелязано, Тивадар, както го наричат унгарците, или Теодор граф Пеячевич е дядо на граф Петър. Така че напълно възможно е по някакъв начин информация за търсенето на портрет и на наследници на Георги да е станала достояние на Петър граф Пеячевич и тогава през есента на 1935 г. той да пише споменатото писмо до България.

В София получават писмото на 19 ноември 1935 г.; любезно приемат предложението и в края на март 1936 г. за Нашице през Белград потегля библиотекарят на Министерството на отбраната д-р Павел Орешков, интелектуалец, изключително подходящ за целта.

В Нашице д-р Орешков пристига на 1 април и вечерта е топло приет от Петър граф Пеячевич. За него е определен кабинет с всички удобства за научна работа. На бюрото са оставени 10-те ръкописни тома от изследванията на Юлиан граф Пеячевич (*Forschungen über die Familie der Freiherren und Grafen Pejasevich...*), с които като начало трябва да се запознае д-р Орешков. През следващите дни му е предоставена възможност да разгледа дворците, да погледне шкафовете със семейните архиви, да разгледа семейната библиотека. Първия път негов придружител е лично Петър граф Пеячевич, който му дава и ключ, за да може да влиза и излиза, когато пожелае. Д-р

Орешков е възхитен от това, което вижда, впечатлен е от гостоприемството на графа.¹⁰⁾

По това време библиотеката на фамилията е разположена в две зали: едната в полусутерена, в която се съхраняват около 8000 тома книги от по-стари времена, а другата е на втория етаж и съдържа около 7000 тома (броят на книгите е по преценка на д-р Орешков).¹¹⁾ Д-р Орешков е изненадан от архивната документация на фамилията, разположена в 8 големи шкафа, намиращи се в скрита зала в полусутерена. Това обаче не са семейни спомени и сведения за фамилията, а документи и книга, свързани със стопанския живот, с полските и горските имоти, преписки от водени съдебни дела по имуществени въпроси, по спорове с местното население и със съседни владетели и т.н. За съжаление, днес тези архивни материали са разпилени, някои документи несъмнено се намират у собствениците, някои неща се откриват в Държавните архиви в Загреб или в Осиек, а в Нашице не е останало почти нищо. Портретите, картините и малката пластика, за които споменава Орешков, днес се намират главно в Галерията за изобразително изкуство в Осиек, а част от обзавеждането и по-дребните предмети на изкуството са в музеите в Осиек и в Нашице.

Един ден от престоя на д-р Орешков в Нашице е отделен за разглеждане и фотографиране на сбирката с оръжия, съхранявана в сандъци в таванско помещение. От намиращото се в замъка оръжие д-р Орешков избира 73 броя. По разпореждане на Петър граф Пеячевич те са свалени на северната тераса, защото на тавана е твърде тъмно и не могат да бъдат заснети. Д-р Орешков ги подрежда в 9 групи, а специално повиканият за целта фотограф ги снима.¹²⁾

При посещението си в Нашице д-р Орешков получава информация, че други българи не били ходили дотогава в града и в двореца или поне Петър граф Пеячевич и по-възрастните обитатели на двореца не знаят за такова посещение. През 1912 г. обаче група български специалисти по селско стопанство, агрономи, предприемачи са посетили няколко населени места в Хърватия и на връщане към България минават през Нашице. Посрещат ги представители на Пеячевото имение. Показват им някои видове селскостопански растения, животни, техники на обработка на земята и др. Дали тогава са се срещнали с някого от графовете, не се знае, но най-вероятно не са; във всички случаи те са имали информация за това, че двата нашички двореца са собственост на фамилия, чието родословие е свързано с България.¹³⁾

Но да се върнем на личността на Петър граф Пеячевич като човек и интелектуалец. Той твърди, че не се изкушава от политиката, но и не крие, че не харесва югославското правителство и това, че хърватската държава е включена в рамките на Югославия. Затова си има разпавии с полицията, която пък следи какво става около него, кой го посещава. В полицейски сведения е останала записка, че през 1936 г. на гости на графа е била съпругата на белгийския

посланик заедно с дъщерите си. През 1930 г. негов гост в Нашице е бил сър Хенри Студхолм – член на Камарата на лордовете в английския парламент. А иначе графът не посреща често такива високопоставени гости.¹⁴⁾

През март 1941 г. Югославия първоначално подписва пакт за присъединяване към Тристранния пакт. Само дни след това проанглийски настроени сили извършват преврат и съставят широко коалиционно правителство. Хърватските националисти смятат, че моментът е подходящ за отделяне от Югославия. На 10 април германците влизат в Загреб. Същия ден един от лидерите на националното движение Славко Кватерник прочита по хърватското радио прокламация за обявяване на Независимата хърватска държава (НХД). Положението е много сложно. Тъй като водачът на усташите д-р Анте Павелич не е в страната, Славко Кватерник временно поема властта от негово име, а също и командването на армията. Седмица по-късно Павелич се завръща и е образувано първото правителство на НХД. Само за месец повече от 100 хиляди хървати стават членове на усташкото движение и полагат клетва. Скоро обаче започват разочарованията. Почти цяла Далмация, по-голямата част от хърватското Приморие са отстъпени на Италия по силата на доброволно споразумение, подписано на 18 май 1941 г. Германия и Италия разделят Хърватия



Дворецът на фамилия Пеячевич в Нашице

на северна и на южна зона на влияние и на интереси; техните войски вземат властта в тези райони и усилено експлоатират полята, горите, полезните изкопаеми, работната ръка.¹⁵⁾ Реално независимата държава отново няма никаква независимост.

Петър граф Пеячевич симпатизира на идеята за създаване на Независима хърватска държава, но продължава да стои встрани от политиката за разлика от много други представители на фамилията, които в различни времена са проявявали по-висока политическа активност. Неговият съученик и приятел д-р Влатко Кошак, по-късно посланик на НХД в Берлин, полага усилия да го привлече в помощ на новото правителство. Търсейки сътрудници, новите власти имат предвид и това, че е ерудит и интелектуалец, че неговата първа братовчедка – Илона (дъщеря на леля му Габриела, по баща графиня Пеячевич), е снаха на адмирал Хорти. Нейният съпруг, синът на Хорти – Ищван, е убит в Алексеевка, Русия през август 1942 г.¹⁶⁾ Когато предлагат Петър граф Пеячевич за посланик в Будапеща, освен личните му качества и образованието, се има предвид и тази връзка с адмирала. Очаква се, че графът ще съумее да използва всички възможности, дори и роднински връзки за разрешаване на сложните погранични въпроси между Хърватия и Унгария в Междумурието. Предусещайки, че новото правителство е склонно или ще бъде принудено да даде Междумурието и Барания на Унгария, той (като типичен интелектуалец) не може да поеме отговорността да участва в такива преговори и отказва това предложение.

Следва покана за Рим – предложение, още по-неприемливо за Петър граф Пеячевич, тъй като Италия вече владее почти целия хърватски адриатически бряг и всички острови (с малки изключения). Германия пък се е установила в останалата част на Хърватия. Петър граф Пеячевич дипломатично отхвърля поканата с оправданието, че Рим е твърде важно място за неговата недостатъчно добра подготовка.¹⁷⁾ В действителност той вероятно вече има вътрешно колебание дали това е най-правилната посока, която усташите избират, дали не е допусната грешка, дали тази позиция трябва да бъде защитавана. И тъй като все пак се чувства задължен да помага на новата власт, тъй като за него, независимо от обстоятелствата и от случващото се (което все още му е трудно да определи), една независима хърватска държава е олицетворение на мечтата на поколения хървати, приема назначение в Мадрид.

На 5 ноември 1941 г. Петър граф Пеячевич вече е в Испания. Съпругата и трите му деца пристигат малко по-късно – през януари 1942 г. Семейството е дало съгласие в тяхно отсъствие Големият дворец в Нашице да бъде използван от германската армия. Там е настанен щабът, а в сутерена е устроен лазарет за ранени и болни войници и офицери. Докато Петър е сам в Мадрид и докато чака да връчи акредитивните си писма, усилено се занимава с изучаване на испански език. На 10 декември е приет лично от генералисимус Франко.

Разговарят на испански, което прави приятно впечатление на испанския държавен глава, макар новоназначеният посланик да не може да отговори какви и колко са въоръжените сили на неговата страна, каква е тяхната организация. Извинението е, че не е бил войник заради проблеми със сърцето.

Намирайки се в Мадрид, при постоянната комуникация с представители на много държави както от съюзническия, така и противниковия лагер, през 1943 г. Петър граф Пеячевич вече е на мнение, че Германия ще загуби войната. Страхувайки се за независимостта на своята Независима хърватска държава, той полага усилия да влезе във връзка с различни представители на Англия както от дипломатическите среди, така и други и да търси помощ от тях за Хърватия. През април 1943 г. заминава за Загреб по служебни дела. Има насрочена среща с д-р Анте Павелич, който освен министър-председател е и външен министър. Има намерение да поговори с него за своите съмнения по отношение на хода на войната, да потърси подкрепа и инструкции за действията си.

След аудиенцията е разочарован, защото д-р А. Павелич изразява твърдата си увереност, че Германия ще доведе войната до успешен край, че за хърватите това е най-добрият вариант. За своите намерения Петър Пеячевич не споменава нищо, опасявайки се да не бъде обвинен във връзки с неприятелски държави.¹⁸⁾ Междувременно обаче успява да прибере голяма част от портретите на членове на фамилията и картини от двореца в Нашице и да ги депозира за съхранение в Градската спестовна каса в Осиек. А че не очаква добри дни за себе си и за Хърватия, говори и фактът, че при депозирането поставя условие: след войната портретите и картините да бъдат предоставени на Музея на Славония.¹⁹⁾ Явно вече не очаква, че той или някой друг от семейството ще се завърне и че ще имат възможност да разполагат с имуществото си. Така и става.

През януари 1945 г. Петър граф Пеячевич подава оставка като посланик, но не се завръща в Хърватия. След края на войната, още през същата година Пеячевичи са осъдени в Осиек като врагове на народа и на хърватската държава. През следващата година Върховният съд в Загреб пак в тяхно отсъствие потвърждава присъдата и постановява конфискация на имуществото им.

След като Петър граф Пеячевич напуска дипломатическата служба, търси начини той и семейството му да останат в Испания. Настанява се първоначално при един швейцарски предприемач и работи при него докъм края на 1947 г. През септември 1945 г. узнава за зловещото убийство на сестра си Габриела и на нейния съпруг Людвиг (Лайош) фон Бланкенщейн, извършено в собствената им къща в Будапеща през февруари от руски войници. Унгарските власти определят графа за настойник на петте малолетни деца на Габриела и Людвиг Бланкенщейн. С помощта на свои приятели от английското посолство успява да получи виза и през октомври 1947 г. заминава за Лондон. След това се

прехвърля в Белгия, където се среща с децата на убитата си сестра и оттам се завръща обратно в Мадрид.

През 1948 г. Петър и неговото семейство се преселват в Буенос Айрес. Работи главно като преводач от немски, английски и унгарски. Брат му Геза Андреас, също бивш дипломат, и сестра му Елиза-Марка заедно с децата си също се преселват в Буенос Айрес.

Повече от 40 години Петър граф Пеячевич живее в изгнаничество. Умира на 16 февруари 1987 г. на 79-годишна възраст. Погребан е в Буенос Айрес. Съпругата му умира през 1981 г., намирайки се в Лондон. Тленните ѝ останки са пренесени в Буенос Айрес. Години по-късно за Петър и за съпругата му Клара е изработена обща паметна плоча, поставена в семейната гробница в Нашице през 1996 г.

Какъв е бил Петър граф Пеячевич като човек, като характер? Описват го по следния начин: висок, слаб, винаги добре изглеждащ, леко прегърбен, възпитан, великодушен, свободомислещ. От спомени на стари нашичани, от едно писмо, публикувано след смъртта му, могат да се направят заключения, че е бил внимателен и отзивчив към всички, включително и към обикновените хора от своето обкръжение. Това са гражданите на Нашице, домашната прислуга, учителите на децата, дори странични хора. Заедно с нашичкото население редовно посещава неделните църковни служби. В църквата фамилията има свое специално отредено място, но Петър и семейството му често сядали заедно с хората и пеели по време на месите с всички останали.²⁰⁾ Писмото, което дава тези сведения, е написано от обикновен човек половин година след смъртта на графа. Авторът му е имал възможност от дете да вижда често Петър и неговата фамилия, тъй като неговият дядо бил каменоделец в двореца на Пеячевичи. Това е Петър граф Пеячевич като човек и гражданин. Социалното и общественото му положение са го научили да бъде покровител, патрон и благодетел.

Твърде отдавна битува мнение, че интелектуалците обикновено са индивидуалисти, не се увличат от партийни борби; стоят далеч от пристрастията; не влизат лесно в политиката. Това в голяма степен се отнася и за Петър граф Пеячевич – масовите политически изяви не го привличат; той не може да бъде един от многото. В решаващи моменти, касаещи цялото общество, като че ли не смее да поеме отговорност, изпитва колебания, вероятно се страхува да не допусне грешка. Като типичен интелектуалец Петър е по-скоро песимист по отношение на ставащото в голямата политика; първоначално има надежди и очаквания за добри резултати относно предприетата и водена от НХД политика, но трезво осмисляйки случващото се в държавата, хода на войната, бързо преценява обстоятелствата и губи увереност в правилността на посоката, по която вървят хърватските националисти. Това вече е Петър граф Пеячевич като политически и обществен деец.

БЕЛЕЖКИ

1. Подробно за фамилията вж. Й. Гешева. Фамилия графове Пеячевич между легендите и реалността (втората половина на XVII – XX век). Историко-генеалогично изследване. С., 2012.
2. Ml. i B. Šćitaroci. Dvoreci i perivoji u Slavoniji. Zagreb, 2000, s. 216.
3. Blažeković. Umro Petar grof Pejacsevich – Virovitički. – U: Hrvatska revija, god. 37, 1987, sv.2, s. 294 – 301.
4. Povijest Hrvata. Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata. Zagreb, 2005, s. 164 – 165; И. Голдщайн. История на Хърватия. С., 2003, с. 132 – 133.
5. Isto, s. 294 – 295.
6. Isto, s. 295 – 296.
7. Glas Slavonije, № 34, 12 kolovoza 1994 – Josip Waller (Usponi i radovi Našičke loze obitelj Pejačević); И. Голдщайн. История на Хърватия..., с. 135 – 136.
8. Glas Slavonije, № 34, 12 kolovoza 1994 – Josip Waller (Usponi i radovi Našičke loze obitelj Pejačević).
9. Кореспонденцията по този въпрос, водена през 1934 – 1935 г. между Министерство на външните работи и изповеданията, Министерство на войната и легацията в Будапеща, е съхранена в: ЦДА, ф. 176, оп. 6, а.е. 2611, л. 1-2, 46 – 47, 57 – 58. Министерството получава сведения, че няма запазени портрети на Георги Пеячевич, което е истина. Не е вярна обаче информацията, че единствената жива наследница е госпожа фон Кохановски – дъщеря на Тивадар/Теодор граф Пеячевич. Само от разклонението на Петър има повече от десетина живи наследници, но тогава от легацията не намират сведения за тях. Вж. Гешева, Й. Цит. книга, родословна таблица 4.
10. НБКМ-БИА, арх.кол. 43, а.е. 2, л. 7 – 9.
11. По информация на директорката на музея в Нашице – Силвия Лучевняк, на която изказвам най-сърдечна благодарност за оказваното ми съдействие по време на честите ми посещения в Нашице, книгите вероятно са били по-малко. Единственият опис (ръкописен) на книгите от по-новия период е правен през 1935 г. по поръчка на Петър граф Пеячевич от частния учител на децата на фамилията Йозеф Вербой.
12. НБКМ-БИА, кол.43, а.е. 2, л. 11.
13. По информация на Силвия Лучевняк, директор на Краеведския музей в Нашице.
14. Glas Slavonije, № 34, 12 kolovoza 1994 – Josip Waller (Usponi i radovi Našičke loze obitelj Pejačević).
15. Голдщайн, И. История на Хърватия, с. 153 – 156, 162.
16. <http://genealogy.euweb.cz/hung/> – Hungary Famili index

17. Blažeković, M. Umro Petar grof Pejacsevich – Virovitički. – U: Hrvatska revija, god. 37, 1987, sv.2, s. 298.
18. Isto, s. 298 – 299. Hrvatska revija, god. 37, 1987, sv. 4. Rubrika: Pisma uredništvu, Ante Čulic, s. 790.
19. J. Najcer. Tragom umjetnina grofovske obitelji Pejačević. – U: Našički zbornik, № 7, s. 210 – 211.
20. Hrvatska revija, god. 37, 1987, sv. 4. Rubrika: Pisma uredništvu, Ante Čulic, s. 790.

PETAR COUNT PEYACHEVICH, THE CROATIAN STATE AND BULGARIA

Abstract. The history of Peyachevich family is so known in Bulgaria as it is unknown. It is connected with spreading of catholic ideas and with the preparation and realization of uprising in Chiprovtsi 1688. After it's root descendant of Peyachevich family settled in the lands of today's Croatia, Hungary and Serbia. The Peyachevich Counts from Virovitichko-Nashitse's branch left the most stable trace in the political, economical, public and cultural life of Croatia. The diplomat Petar Count Peyachevich is one of the most famous representatives of the Virovitichko-Nashitse's branch. The author describes his life in present article.

✉ **Yordanka Gesheva, Assoc. Prof.**
Institute for Historical Studies – BAS
52, Shipchenski prohod Blvd.
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: ygesheva@abv.bg